

VILÁG- TÖRTÉNET

7. (39.) évfolyam 2017. 1.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **BARABÁS GÁBOR**
ERETNEKEK, KALÓZOK ÉS LEGÁTUSOK
- **FONT MÁRTA**
A HALICSI MAGYAR URALMAT TÁMOGATÓ ELIT
- **ZSOLDOS ATTILA**
SIENAI ÖTVÖSBŐL SZEPESI ALISPÁN
- **C. TÓTH NORBERT**
KÜLFÖLDIEK A MAGYARORSZÁGI KÁPTALANOKBAN (1375–1424)
- **SKORKA RENÁTA**
A „MOHÓ FARKAS” UTÓDA
- **SZEMLE**
KÁDAS ISTVÁN, UHRIN DOROTTYA, PÉDERI TAMÁS ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Bottoni Stefano,
Katona Csaba, Martí Tibor,
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Pók Attila, Poór János

7. (39.) évfolyam 2017. 1.

TARTALOM

Kultúrák találkozása a magyar középkorban (Font Márta)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Barabás Gábor: Eretnekek, kalózok és legátusok. A boszniai eretnokség, a Magyar Királyság és a pápák a 13. század elején	5
Font Márta: A halicsi magyar uralmat támogató elit	33
Zsoldos Attila: Sienai ötvösből szepesi alispán. Olaszok és itáliaiak a Druget-nádorok szolgálatában	53
C. Tóth Norbert: Külföldiek a magyarországi káptalanokban (1375–1424)	75
Skorka Renáta: A „mohó farkas” utóda. Egy Kőszegi Habsburg-szolgalatban	93
Pfeiffer Attila: A Macsói bánság és a macsói vár lokalizációjának kérdése a magyar és a szerb történetírásban	125
<i>Műhely</i>	
Armando Nuzzo: Olasz–magyar diplomáciai kapcsolatok (1301–1550). Új források a Vestigia projekt keretében	139
<i>Szemle</i>	
A Luxemburgok pénze (Kádas István)	153
Szent Márton és Magyarország (Uhrin Dorottya)	158
A kunok története (Péderi Tamás)	161

Jelen számunkat Font Márta szerkesztette

Sienai ötvösből szepesi alispán

Olaszok és itáliaiak a Druget-nádorok szolgálatában

Jól ismert tény – melynek említése ma már közhelyszámba megy –, hogy az Árpádok trónjának elfoglalása érdekében 1300 nyarán Dalmáciában partra szállt Anjou-herceg,¹ a későbbi I. Károly magyar király (1301–1342) kíséretének tagjai közül egyedül Druget Fülöp futott be karriert a Magyar Királyságban. A közhe-lyek unalmasak ugyan, ám rendelkeznek azzal az előnyös tulajdonsággal, hogy részben vagy egészben a valóságot tükrözik, miként esetünkben is: ez alkalom-mal egészben. Fülöp 1327 nyarán bekövetkezett halála² után már bizonyosan Magyarországon élt fivére, János is fiával együtt, akik szintén élvezték királyuk bizalmát, így aztán az 1323 és 1342 között eltelt csaknem két évtizedben a Dru-getek viselték a legjelentősebb világi méltóságot: előbb Fülöp volt a nádor (1323–1327), majd János (1328–1334), s végül János legidősebb fia, Vilmos kö-vetkezett (1334–1342).³ A Drugetek az Anjouk dél-itáliai királyságában sem szá-mítottak jelentéktelen rokonságnak,⁴ új hazájukban pedig a hatalmi elit azon szűk csoportjába tartoztak, melynek tagjai bensőséges viszonyt ápoltak az uralkodó-val. Észszerűnek látszik tehát annak felvetése, hogy csillaguk magasba emelkedé-se Magyarországra vonzott Dél-Itáliából olyan személyeket, akik készek voltak a Drugetek szolgálatához kötni sorsukat, s így keresni a maguk szerencséjét. Ha valóban akadtak ilyenek, nem sokat kell gondolkodnunk, hol keressük őket. A Druget-nádorok idején már nagy múltra visszatekintő familiaritás intézménye⁵ siet segít-ségünkre, hiszen nyilvánvaló: a Druget-familiárisok között bukkanhatunk a leg-nagyobb eséllyel nyomukra.

* A szerző az MTA BTK Történettudományi Intézet kutatóprofesszora (1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4. zsoldos.attila@btk.mta.hu).

1 Pauler, 1899.² II. 470.

2 Halálának pontos időpontja nem ismert: 1327 júniusának végén még feltüntetik a nevét egy királyi oklevél méltóságsorában (1327. június 22.: AO II. 306.), egy három héttel később kelt oklevél viszont már ürese-désben lévőként említi a nádori méltóságot (1327. július 11.: DL 40 506.).

3 Engel, 1996. I. 2–3.

4 Erre legújabban lásd: Hardj, 2012. 26–80.

5 Szekfű, 1912.; Bónis, 2003.² 165–231.

A három Druget szolgálatában állók közül valamivel több mint száz személyt ismerünk: ők részint a nádori méltósággal együtt járó feladatok ellátásában voltak uraik segítségére, részint pedig annak a tartománynak az igazgatásában, mely 1315-től 1334-ig folyamatosan bővülve épült ki Északkelet-Magyarországon, s 1342-ig fennálló végső formájában az országrészt kilenc megyéjére – Abaúj, Borsod, Gömör, Heves, Sáros, Szepes, Torna, Ung és Zemplén – terjedt ki a területe.

A Drugetek familiárisai

A Druget-familiárisok pontos számának megjelölésére törekedni az azonosítási nehézségek miatt kockázatos vállalkozás lenne. Jó néhányukról ugyanis semmit sem tudunk nevén és egy adott pillanatban – vagy akár hosszabb időszakon át – viselt tisztségén kívül, s abban az esetben, ha olyan gyakori nevet viselt, mint amilyen a Péter vagy a Miklós, az azonosítás esélyei csak a naivitás határát átlépő bizakodással mondhatók akár „szerfelett csekély”-nek is. A szerencse, persze, ránk mosolyoghat, mint az Abaúj megyei Somodi egyetlen alkalommal, 1331-ben említett várnagya, Miklós esetében. Ő ugyanis éppen akkor bukkan fel forrásaikban, amikor Nagymartoni Pál országbíró előtt Zsadányi Lack fia Domokos (*Dominicus filius Lachk de Sadan*) ellenében birtokosztály ügyében (*in facto possessionarie divisionis*) pereskedett.⁶ Mivel a várnagy perbeli ellenfele Aba nembéli Nádasdi Lack fia Domokossal azonos,⁷ valamint a perre okot adó ügy természeté is erre vall, legalább az bizonyosra vehető, hogy Miklós várnagy szintén az Aba nemzetségből származott. Az már más lapra tartozik, hogy Miklós somodi várnagy vajon valóban azonosítható-e az Aba nemzetség somosi ágából való Budaméri Egyed fia Miklóssal,⁸ amint az feltételezhető azon tény által bátorítva, hogy Budaméri Miklós leánytestvére, Anych⁹ Druget Fülöp abaúji alispánjának,¹⁰ majd szokolyi várnagyának,¹¹ Bekének volt a felesége,¹² s több esetben megfigyelhető, hogy a Druget-familiárisok előszeretettel létesítettek házassági kapcsolatot családjaik között.¹³

6 1331. szeptember 29.: AO II. 551–552., javítva az eredeti (DL 2694.) alapján.

7 Vö. Karácsonyi, 1995.² 77.; Engel, 2001. (Aba nem 1. Széplaki ág).

8 Karácsonyi, 1995.² 30.; Engel, 2001. (Aba nem 12. Somosi ág 3. tábla: Budaméri).

9 1356. március 27.: AO VI. 444.

10 Engel, 1996. I. 94.

11 Vö. 1341. január 15.: DL 3347.

12 132(1). s. d.: DL 103 158. Téves az egri káptalan ezen oklevelének 1321. október 2. utánra datálása (vö. AOkt VI. 268. sz.), mivel dátumsorában Boleszló még mint választott esztergomi érsek szerepel.

13 A már Druget Fülöpöt szolgáló (1319. február 9.: AO I. 504–505.), majd Druget Vilmos abaúji alispánjaként ismert (Engel, 1996. I. 95.) Forrói János anyjának második férje Druget Fülöp tárnokmestere, „Apród” István (1325. május 5.: DF 265 464., 1326. február 7.: uo.) volt, s az ez utóbbi házasságból született leányt, Kanychát Druget Vilmos szokolyi várnagya, Piskárkosi Pócs (Engel, 1996. I. 433.) vette feleségül (1333. s. d.: AO III. 55–57.). A mind Druget Fülöpöt, mind Vilmost – különböző tisztségekben – szolgáló „Német” Lukács (Engel, 1996. II. 175.) leányát, Skolasztikát „Gömöri” Miklós fia Jánoshoz, Druget Vilmos gömöri alispánjához (Engel, 1996. I. 129.) adták feleségül (1357. december 14.: DL 75 011.).

A Druget familia ismert tagjainak száma százegynéhányra becsülhető, közülük alig néhány esetben merül fel a gyanú, hogy az illető maga is a Drugetek hazájából, Itáliából származott, s még ritkábban fordul elő, hogy a gyanú igazolható, vagy legalább megfontolásra érdemes érvek szólnak mellette.

Az efféle gyanú megalapozásához – a középkor viszonyai között – az egy-egy személy megnevezésekor használt különféle névelemek adják jószerével az egyetlen lehetőséget. Magától értetődően keltik fel a figyelmünket azok a személynevek, amelyek bizonyosan nem köthetők az ómagyar kor belső keletkezésű vagy a steppe világából származó neveihez, miként a latin kereszténység internacionális – bibliai vagy mártírológiumi eredetű – névanyagához sem. A legtöbb ilyen névvel Druget Vilmos 1330-ban írásba foglalt végrendeletében találkozunk.¹⁴ Közéjük tartozik mindenekelőtt a *Perroto* (dat.) formában lejegyzett név, mely kifejezetten olaszos csengésű a magyar fül számára. A szintén itt felbukkanó *Gery* névről ugyanez kevésbé mondható el, ám a viselőjének megkülönböztető nevéként szereplő „olasz” (*Gallicus*) jelző mégis bátorítja ide vonását, kiváltképpen, ha nem feledkezünk meg arról, hogy Druget János maga is ezzel a megkülönböztető névvel tűnik fel a brucki békéről I. Károly nevében kiállított okmányban (*Johannes Drugeti Gallicus*).¹⁵ Pusztán a neve alapján felmerülhet még az itáliai – vagy legalább a külföldi eredet – Vilmos egyik lovásza (*agazo*), bizonyos *Kolynus* esetében, miként Druget János *Jekminus* nevet viselő alnádorával (1329) és óbudai várnagyával (1329–1333) kapcsolatosan szintén, aki talán azonos személy az 1327-ben említett *Ge Kemen* csongrádi alispánnal,¹⁶ és esetleg azzal a *Gekminus* nevű személlyel is, aki 1348-ban Druget Vilmos özvegye nevében járt el annak visegrádi telke ügyében,¹⁷ hiszen ez utóbbi esetében a három különböző formában lejegyzett névalak mindegyike kapcsolatba hozható a *Giacomino* névvel, amint az fel is merült.¹⁸ A szintén a végrendeletben említett *servitort*, *Valtert* (*Walterius*) illetően nem is annyira a név alapján gyanítható a nem magyarországi eredet, mint inkább azon megjegyzés miatt, mely szerint Druget Vilmos azt írja elő az okmányban örökösöként megjelölt Miklós öccse számára, hogy bánjon Valterrel ugyanúgy, ahogy ő tette, ha viszont az el akarná hagyni a szolgálatát, részesítse illő javadalmazásban.¹⁹ Bízvást a Drugetek külföldről származó emberei közé sorolható Vilmos orvosa, *Meynardus* is,²⁰ aki azonban inkább vallon vagy francia lehetett, mint itáliai, de – pusztán a név alapján ítélve – a német eredet sem zárható ki.

14 1330. augusztus 9.: CD VIII/3. 506–511.

15 1328. szeptember 21.: AOkt XII. 225. (423. sz.).

16 1327. október 6.: AO II. 327. (a névre lásd azonban az oklevél eredeti példányát: DL 2458.), vö. Engel, 1996. I. 124., 379., II. 89.

17 1348. március 23.: Zichy XII. 25–26.

18 Engel, 1996. II. 89.; Spekner, 2015. 114.

19 1330. augusztus 9.: „Nota, quod Walterium familialem servitorem meum Nicolao fratri meo commendo et committo, ut in eadem dilectione et providencia tenere debeat, in qua me eundem tenuisse cognoverit, et si ab eodem recedere voluerit, honore cum decenti et cum bono iuvamine de se emittat.” CD VIII/3. 511., javítva az eredeti (DL 71 270.) alapján.

20 1343. január 28.: Zichy XII. 13–14.

Szintén táplálhatja a gyanút, hogy Itáliából származó Druget-familiárisal van dolgunk, ha itáliai eredetre (vagy kapcsolatra) utaló megkülönböztető nével²¹ emlegetik az illetőt, miként az gyakran előfordul „Olasz” János, Druget Vilmos boldogkői várnagya (1335–1342) esetében.²²

Végezetül egyértelműnek tűnik a helyzet, ha forrásaink kifejezetten utalnak a származási helyre. Ez azonban ritkaságszámba megy, egyedül annak a testvérpárnak – Péternek és Miklósnak – az esetében fordul elő, akik Druget Vilmos szepesi alispánjai és várnagyai voltak egymást váltva (1327–1335, 1335–1342). A *Gallicus*, illetve *Latinus* megkülönböztető név mindkettőjük személyével kapcsolatban feltűnik,²³ ámbár nem különösebben gyakran, apjukat, Simont ugyanakkor egy alkalommal „sienai”-nak (*de Senys dictus*) mondják,²⁴ ami nyilván szülővárosára (esetleg itáliai lakhelyére) utal, s nem sok kétséget hagy itáliai eredetét illetően.

Sienai Péter és Miklós esetének egyedi volta annál is inkább sajnálatos, mert az itáliai származás gyanúját felvető másik két lehetőség – a személynév, illetve a megkülönböztető név – önmagában a legkevésbé sem elegendő a gyanú minden további kétséget eloszlató bizonyítására. Az itáliai hangzású név ugyanis megjelenhetett akár házasság révén is egy magyar rokonság névadási gyakorlatában, s ebben az esetben az anya származására vagy identitására jellemző, nem az apáéra, amint arra néhány szép példa ismert a királynék udvarhölgyeivel házasodó előkelők gyermekei esetében már az Árpád-korban, s az szintén nyomon követhető, hogy e nevek használata idővel a kevésbé előkelő családokban megjelenik.

Az idegen hangzású név ugyanakkor lehet genealógiai kapcsolatokat nélkülöző kulturális hatás eredménye is, afféle divatnévként.²⁵ A jelenséget igazoló példák jól ismertek. Atyusz nembéli Sal ispán²⁶ négy leánya az Éva, Weniuer, Helbrung és Ágnes neveket²⁷ viselték: a Helbrung név német anyát sejtet, a Weniuer név hátterében pedig az Arthur-mondakör ismerete gyanítható, miközben e két lehetőség, természetesen, korántsem zárja ki egymást. Az sem különösebben meglepő, hogy Csák nembéli Miklós²⁸ előkelő görög nőtől született fia az Izsák nevet kapta a kereszttségben.²⁹ Arra vonatkozóan ugyanakkor, hogy a név önmagában mennyire félrevezető lehet egy-egy személy etnikai származásának megítélésében, éppen egy Druget-familiáris, János nádor – majd fia, Vilmos – zempléni és ungi alispánja (1332–1336, 1333–1339), God szolgál tanulságos leckével: róla, szintén pusztán neve alapján ítélve, felmerült, hogy itáliai eredetű lenne,³⁰ ami azonban teljesen

21 A névtípusra összefoglalóan lásd: Fehértói, 1969.

22 1335. s. d.: Johannes dictus Olaz (DF 251 690.), 1336. május 10.: Johannes Gallicus (DF 250 580.), 1337. február 5.: Johannes dictus Olaz (DL 31 228.).

23 Lásd pl. 1329. január 3.: Csáky I/1. 56–57., 1335. július 13.: CD VIII/5. 225., 1343. július 19.: DL 40 920.

24 1331. március 28.: CD VIII/5. 226.

25 Minderre lásd: Kurcz, 1988. 68–69., 245–252., vö. még Tóth, 2016. 39–42., 172–174.

26 Karácsonyi, 1995.² 150–151.; Engel, 2001. (Atyusz nem); Nemes, 2006. 29.

27 1221. s. d.: CD III/1. 326–327.

28 Karácsonyi, 1995.² 330.; Engel, 2001. (Csák nem 4. Kisfaludi és Mihályi).

29 1231. s. d.: CD III/2. 227–230.

30 Marek, 2004. 626.

valószínűtlen, mert God nagy biztonsággal azonosítható a Csongrád megyében birtokos Bárkalan nembéli István egyik fiával.³¹

Az Itáliában is használatos, „olaszos hangzású” személynév, valamint az „Olasz” (*Latinus, Gallicus*) megkülönböztető név már csak azért is félrevezető lehet viselőjének etnikai eredetét illetően, mert az itáliai származáson kívül utalhat arra, hogy a kérdéses személy valamelyik hazai „olasz” közösség tagjaként látta meg a napvilágot.³² Ez a lehetőség különösképpen megfontolásra érdemes a Druget-familiárisok vizsgálatakor, mert a Druget Fülöp, majd Vilmos által kormányzott észak-kelet-magyarországi tartomány magja Szepes megye volt, mely az egykor bevándorló, de a 14. század első felére már hazainak számító *Latinusok*³³ egyik közismert településterülete,³⁴ ráadásul mind Druget János, mind fia, Vilmos óbudai várnagy is volt, s Óbudán szintén éltek ez idő tájt *Latinusok*.³⁵ Druget János alnádorának és óbudai várnagyának, *Jekminusnak*, valamint Vilmos lovászának, *Kolynusnak* a neve elő is fordul a jelentős *Latinus* közösséggel rendelkező Esztergom, illetve Fehérvár³⁶ polgárainak esetében: 1294-ben említik *Colinus* esztergomi polgárt,³⁷ akinek talán a fia lehetett az 1307-ben szereplő *Kolinus* fia Ábrahám esküdt,³⁸ Fehérvár polgárai között pedig bizonyos Jakab fia *Gekminusszal* találkozunk,³⁹ de Esztergomból szintén ismert Péter esküdt, akinek apja a *Gekemenus* nevet viselte.⁴⁰

Ugyanezen okokra tekintettel eldönthetetlennek ítéltető, hogy külföldi – vallon vagy itáliai – származásra utal-e „Olasz” János boldogkői várnagy megkülönböztető neve, vagy valamelyik hazai „olasz” közösségből kiszakadva került a Druget famíliába, s a személyére vonatkozó adatok sem igazítanak el a kérdésben. „Olasz” János akkor bukkan fel forrásainkban, amikor felesége, Sebe rokonai átadják a házaspárnak Szabolcs megyei örökölt birtokukat, Bercelt⁴¹ az asszony leánynegyede fejében.⁴² Az asszony az előkelő Bogátradvány nemzetség Zemplén megyében is birtokos, de nem kifejezetten gazdag ágából származó Izsépi István fia István leánya volt.⁴³ János adandó alkalommal kikerekítette berceli birtokát: 1337-ben a település határának egy újabb részét vásárolta meg Edelényi – azaz Karászi⁴⁴

31 Karácsonyi, 1995.² 164–169.; Engel, 2001. (Bárkalan nem 1. Szeri ág 1. tábla: Ellési [Sándorfi]).

32 Az Árpád-kori Magyarország „olasz” (*Latinus*) népességére vonatkozó bőséges irodalomból lásd például: Auner, 1916. 28–41.; Bárczi, 1937. 399–416.; Bárczi, 1938. (különösen: 3–9.); Balogh, 1944. 44–46.; Zolnay, 1960. 155–167.; Székely, 1972. 45–72.; Kristó, 2003. 167–177.

33 Lásd például: 1274. június 15.: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*, II/2–3. 95.; 1280. s. d.: *Analecta Scepusii*, I. 274–275.; 1280. (augusztus 19. u.): CD V/3. 47.

34 Fekete Nagy, 1934. 44., 123–125.; Székely, 1972. 52., 59–60.; Kristó, 2003. 168–169.

35 1231. s. d.: MES I. 280.; 1345. október 27.: AO IV. 546.

36 Zolnay, 1960. 155–167.; Fügedi, 1967. 31–45.; Györffy, 1972. 37–42.; Székely, 1972. 45–72.; Kubinyi, 1972. 151–168.; legújabbán Kiss-Thoroczkay–Zsoldos, 2016. 135–140. (A vonatkozó rész Zsoldos Attila munkája.)

37 1294. szeptember 14.: MES II. 362.

38 1307. március 2.: DF 269 947.

39 1259. s. d.: HO VI. 101.

40 1299. március 25.: MES II. 458.

41 Németh, 1997. 38.

42 1335. s. d.: CD VIII/7. 280–282.

43 Karácsonyi, 1995.² 275–276.; Engel, 2001. (Bogátradvány nem 2. tábla: Cseleji és bánóci ág).

44 Vö. Zsoldos, 2001. 385–397.

– László fiaitól, Sándortól és Jánostól. Az Edelényieket és „Olasz” Jánost új keletű rokonság (*proximitas de novo inter ipsos contracta*) fűzte egymáshoz,⁴⁵ ennek mi-benlétére vonatkozóan azonban nem állnak rendelkezésre adatok.⁴⁶ Az Izsépiektől kapott berceli birtokát „Olasz” János csakhamar elcserélte velük azok Zemplén megyei Mérk nevű birtokának feléért,⁴⁷ valamint a szintén zempléni Cselej egy részéért.⁴⁸ Utóbb mégis visszacserélték a birtokokat.⁴⁹ „Olasz” János berceli birtoklása nem volt zavartalan, ám javait sikerült megőriznie,⁵⁰ így utóbb fiai, László és Jakab is berceli birtokosként szerepelnek, miként Jakabtól származó unokái szintén.⁵¹

„Olasz” János történetének tanulságaira az alábbiakban visszatérünk még, a sok bizonytalanság után azonban érdemes előbb azoknak a Druget-familiárisoknak szentelni némi figyelmet, akik esetében bizonyos – óvatosabban fogalmazva: bizonyosra vehető – az itáliai származás.

Közéjük tartozik mindenesetre a már említett „olasz Gery” (*Gery Gallicus*), akinek az esetében a megkülönböztető név mellett a Magyarországon nem használatos személynév⁵² is az idegen eredet mellett szól. Mindaz, amit személyéről tudunk, Druget Vilmos 1330. évi végrendeletében olvasható, s az információk megerősíteni látszanak a feltételezést. A szöveg félreérthetetlenül arról tanúskodik, hogy Gery feladata ura gazdasági jellegű ügyeinek intézése volt: Fricskó királyi kamaraispánnal együtt ő járt el Vilmos szomolnoki ezüstjövendeleme ügyében, a Vilmosnak tartozó személyeknek pedig vele kellett elszámolniuk. Gery lehetett tehát Vilmos tárnokmestere, jölehet ez a tisztségnév nem szerepel a neve mellett, egyszerűen csak tisztartóként (*officialis*) említi az okmány szövege.⁵³ Druget Fülöpnek azonban ismerjük a tárnokmesterét Zovárd nembéli „Apród” István személyében.⁵⁴ A 13–14. század fordulója körüli évtizedekben említett, ám nem a király vagy a királyné személyéhez kötődő tárnokmesterek vizsgálata ugyanakkor egyértelműen kimutatta, hogy azok tevékenysége valamely oligarchikus tartományhoz vagy az I. Károly által létesített királybírótság területéhez köthető.⁵⁵ Druget Vilmos nagybátyja, Fülöp utódként maga is mint királybíró⁵⁶ kormányozta az északkelet-magyarországi megyék egy csoportját, így semmi meglepő nincs abban, hogy Fülöphöz ha-

45 1336. (május 10. e.): DF 250 580., vö. még 1337. szeptember 15.: DF 278 887.

46 Hacsak nem arról van szó, hogy „Olasz” János feleségének, Sebének az unokatestvére, Magych Tolcsvai Demeter fia János özvegye volt (1337. június 15.: DF 278 729.), miközben az Edelényiek ismeretlen nevű nagynénjének szintén egy Tolcsvai, Langeus fia János volt a férje (1335. s. d.: AO III. 234., 1342. július 4.: CD VIII/4. 614–615.), ámbár a két Tolcsvai maga is meglehetősen távoli rokonságban állt egymással, vö. Karácsonyi, 1995.² 1011–1013.; Engel, 2001. (Tolcsva nem).

47 1337. június 15.: DF 278 729.

48 1339. szeptember 22.: DF 250 580.

49 1341. június 14.: DF 250 580., 1342. január 25.: DL 31 228.

50 1339. január 31.: DL 31 228., 1341. június 14.: DF 250 580.

51 1357. január 11.: AO VI. 528., 1371. március 31.: *Debrecen szab. kir. város levéltára*, 1916. 34. sz.; 1371. május 25.: uo. 35. sz., 1416. június 9.: ZsO V. 1991. sz.

52 Vö. Fehértói, 2004. 332–334.

53 1330. augusztus 9.: CD VIII/3. 508., 511., vö. DL 71 270.

54 1325. május 5.: DF 265 464., 1326. február 7.: uo.

55 Weisz, 2012. 77–79.

56 A fogalom ebben az összefüggésben használt értelmezésére lásd: Zsoldos, 2011a. 53–65.

sonlóan ő sem nélkülözhetette egy olyan tisztségviselő – tudniillik a tárnokmester – szolgálatait, aki képes számon tartani és kezelni jövedelmeit. Végrendeletében Vilmos igen tekintélyesnek számító összeget, száz márkát hagyott Geryre, ami nem hagy kétséget afelől, hogy az kiemelkedő helyet foglalt el az udvartartásban, azon viszont már érdemesnek látszik elgondolkodni, hogy ezt minek köszönhette. Pusztán tárnokmesteri megbízatásának aligha, mert ez esetben indokoltan kereshetnénk a Drugetek által kormányzott területen más vonatkozásban nem kevésbé jelentős szerepet betöltő vizsolyi albíró – Perényi Miklós – nevét is a listán, csakhogy hiába, mert neki semmit sem szánt Vilmos. A Gery neve mellett feltűnő, s bizonynal származására utaló „olasz” (*Gallicus*) jelző sem feltétlenül igazít el a kérdésben, mivel a szintén „olasz” szepesi alispánjáról, Péterről sem emlékezett meg Vilmos. Igen valószínű tehát, hogy Gery személyében a tartomány urának igazi bizalmasára akadtunk, akinek karrierjében lehetett éppen kiindulópont „olasz” volta, a tárnokmesteri szerepkör pedig bizonyosan Vilmos bizalmának következménye volt, ám a lényeg mégiscsak a személyes kapcsolat lehetett. Gery kivételes helyzetét az udvartartásban még inkább érzékelteti, hogy az ő száz márkája után következő legnagyobb összeg éppen feleakkora.

Az ötven márkát a már említett Perroto kapta, akinek az udvartartásban betöltött szerepéről a nevéhez fűzött „mester” és „familiáris” szavak semmit sem árulnak el. Neve alapján ítélve szintén „olasz” lehetett, s nem lenne meglepő, ha ő állt volna az udvartartás élén, a gyanú igazolása vagy cáfolata azonban – a személyére vonatkozó további források híján – meghaladja lehetőségeinket. Az összeg nagysága mindenesetre az ő esetében is személyének megbecsült voltáról és Vilmos különös kegyéről árulkodik. Összehasonlításképpen nem érdektelen talán megjegyezni, hogy Vilmos szintén bizalmi feladatot ellátó jegyzője (*notarius*) negyven márkát kapott, többi belső szolgájának – akik között szekeresrel (*curriifer*), lovászokkal (*agazones*), köztük a már említett Kolynusszal, továbbá pajzshordozókkal (*scutiferi*) és ruhagondozókkal (*vestiti*) találkozzunk – tíz-tíz márkát szánt Vilmos.

A legtöbb ismeret, sajátos és szerencsés módon, azokról a Druget-familiárisokról áll a rendelkezésünkre, akiknek esetében nem sok kétség férhet ahhoz, hogy urukhoz hasonlóan maguk is itáliai eredetűek. Két fivérről van szó, akiknek apját, bizonyos Simont – amint arról már szó esett – félreérthetetlenül „sienai”-nak (*de Senys dictus*) mondja egy forrásunk.⁵⁷ Történetük a művészettörténeti kutatás figyelmét is felkeltette⁵⁸ – látni fogjuk: okkal –, esetenként azonban számos, forrásokkal nem igazolható adalékkal fűszerezve azt.⁵⁹

A fivérek közül elsőként Péter tűnik fel, meglehet azért, mert ő volt az idősebb. 1328 februárjának elejétől szepesi várnagyként szerepel,⁶⁰ a következő évben említik először a szintén Szepes megyei Lubló várnagyaként,⁶¹ ő volt ugyanak-

57 1331. március 28.: CD VIII/5. 226.

58 Lásd például: Mihalik, 1926–1927.

59 Vö. Berwaldszky, 1908.

60 1328. február 9.: CD VIII/3. 336.

61 1329. január 3.: Csáky I/1. 57.

kor a szepesi alispán is, amit 1330-tól tudunk forrásokkal alátámasztva igazolni.⁶² Az adatok szóródása azt a benyomást keltheti, mintha Péter tisztségeinek köre folyamatosan bővült volna, nagyobb a valószínűsége azonban annak, hogy ez csupán a forrásaink fennmaradásában tapasztalható, jól ismert esetlegesség okozta optikai csalódás. Szepesvár várnagysága ugyanis Szepes megye ispáni *honorjához* kapcsolódott a 14. század folyamán,⁶³ s így a *honorrendszer* ismert elveinek és gyakorlatának⁶⁴ megfelelően valójában a tartomány ura, Druget Vilmos – korábban pedig nagybátyja, Fülöp – volt Szepes megye ispánja és Szepesvár várnagya, akiknek forrásainkban gyakran „várnagy”-ként (*castellanus*) szereplő alvárnagya egyúttal a megye alispáni tisztségét is ellátta. Így volt ez már 1327 előtt, Druget Fülöp idejében, amikor Semsei Ferenc fia Tamás⁶⁵ viselte Szepes megye alispánját és Szepesvár (al)varnagyságát, mégpedig minden jel szerint egészen Druget Fülöp haláláig.⁶⁶ Mivel nyoma sincs annak, hogy Semsei Tamás és Sienai Simon fia Péter között bárki más Szepes megye alispánja lett volna, indokoltan feltételezhető, hogy Péter mindjárt azt követően lett Tamás utóda – annak mindkét tisztségében –, hogy Druget Vilmos átvette elhunyt nagybátyja tartományának kormányzását, azaz 1327 nyarának végén.⁶⁷

A lublói várnagyság esetében némiképpen más a helyzet. Az ugyanis, ellentétben Szepes várával, nem tisztsége fejében (*pro honore*) volt Druget Vilmos kezén, hanem örökbirtokként. A várat – uradalmával, így Podolinnal együtt – valamikor 1313 és 1323 között adományozta I. Károly Druget Fülöpnek,⁶⁸ várnagyairól azonban, egészen Sienai Péter feltűnéséig, nem maradt ránk adat.⁶⁹ Mivel azonban Péter utóda, tudniillik fivére, Miklós szintén egyidejűleg viselte a három tisztséget – a szepesi alispányságot, valamint a szepesi és a lublói várnagyságot –, nehéz lenne megindokolni, hogy miért lett volna más a helyzet Péter idejében.

Péternek különleges helyet biztosít a kor alispánjai és várnagyai között, hogy eredetileg mesterember volt, jelesül aranyműves (*aurifaber*).⁷⁰ Az is bizonyos, hogy „polgári foglalkozás”-ának gyakorlásával – ahogyan ma mondanánk – nem hagyott fel azt követően sem, hogy Druget Vilmos bizalmából elfoglalta tisztségeit, hiszen ő volt az, aki az emlékezetesen balsikerű havasalföldi hadjárat⁷¹ alkalmával elveszett királyi pecsét⁷² helyett újat vésett.⁷³ Sienai Péter a pecsét elkészítésében nyújtott szolgálatai jutalmául nyerte el I. Károlytól a Szepes megyei Jamnik (*Jemnyk*)

62 1330. február 14.: DL 40 570.

63 Engel, 1996. I. 195. és 428.

64 Engel, 1981. 1–19.; Engel, 1982. 880–922.

65 Személyére és leszármazottaira összefoglalóan lásd: Kádas, 2013. 423–454.

66 Engel, 1996. I. 195. és 429.

67 Az első ismert adatot Vilmos szepesi és újvári (azaz abaúji) ispánjára lásd: 1327. augusztus 23.: AO II. 317., vö. Engel, 1996. I. 94. és 195.

68 Zsoldos, 2016. II. 65.

69 Engel, 1996. I. 362–363.

70 1331. március 6.: CD VIII/5. 227., 1331. március 28.: CD VIII/5. 226.

71 Kristó, 1988. 80–85., vö. még Veszprémy–Somogyi, 2014. 23–40.; Veszprémy, 2016. 232–246.

72 *Chronici Hungarici compositio saeculi XIV*, I. 499., vö. még 1332. november 2.: AO II. 628.

73 1331. március 28.: CD VIII/5. 230., vö. Gárdonyi, 1907. 30–57.

birtokot, mely – a vélhetően a szepesi tízlándzsások közül származó, Adolf fia Kormossal (*Cormos*) azonosítható⁷⁴ – korábbi birtokosa, Kormos (*Kurmus*) örökös nélküli halála után háramlott királyi kézre.⁷⁵ Nem ez volt azonban az első alkalom, amikor a királyi kegy birtokadomány formáját öltve magára Péter felé fordult: Drugget Vilmos már 1329-ben kijárta az uralkodónál, hogy az akkor „Olasz Péter”-ként (*Petrus Gallicus*) megnevezett szepesi alispánja megkapja a szintén Szepes megyei Édestornya (*Edestornia*) birtokot.⁷⁶ Jamnik ma is létező település, azonos a későbbi Szepesárkival, Édestornya területe ellenben utóbb beolvadt Igló határába.⁷⁷ Mindkét birtokot örökjogon, azaz Péter által örököseinek és azok utódainak (*per eum suis heredibus heredumque suorum successoribus*) adományozta a király.⁷⁸ Péter azonban utódok hátrahagyása nélkül halt meg, ám nem tudjuk, mikor, ami a középkor viszonyai között nem különösebben feltűnő. Ez alkalommal azonban tájékoztatásunkat mentegetve nem hivatkozhatunk az adatok hiányára. Éppen ellenkezőleg, azok túlzott bősége – pontosabban: a rendelkezésünkre álló forrásokban tapasztalható ellentmondások – teszik nehezen megítélhetővé a kérdést.

1335. július 13-án Sienai Péter fivére (*frater uterinus*), Miklós – aki ez alkalommal szerepel először szepesi és lublói alvárnagyként – a király elé járulva kérte Péter Édestornyára és Jamnikra vonatkozó adománylevelei megerősítését. Az erről kiállított oklevelek⁷⁹ szövege határozottan azt a benyomást kelti, hogy Péter ebben az időpontban már nem volt az élők sorában. Az óvatos fogalmazást e vonatkozásban az indokolja, hogy az oklevélpár Pétert említő részletei közül a Miklós által bemutatott okmányok tárgyát leíró szövegben éppúgy lehet szó „egykor” tett adományról, mint „egykori” alvárnagyról, vagy éppen „néhai” Péterről (esetleg ezek mindegyikéről),⁸⁰ a folytatásban azonban egyértelműen a „néhai Péter”-ről esik szó.⁸¹ Ez eddig rendben is volna, az viszont elgondolkodtató, hogy mi szüksége lehetett a már halott Péternek oklevelei megerősítésére. A történet következő eleme a válasz helyett egy újabb kérdést vet fel. Éppen egy évvel később, 1336. július 13-án ugyanis a szepesi káptalan által kiküldött két kanonok személyesen kereste fel kérésére a betegágyban fekvő (*in lecto egritudinis constitutus*) Péter szepesi alispánt, valamint szepesi és lublói várnagyot – azt, hogy hol, sajnos, nem tudjuk meg –, s írásba foglalták Péter végrendeletét, megemlítve fivérét, Miklóst is, ám bármiféle tisztsége megjelölése nélkül (*frater suus [sc. Petri – Zs. A.] magister Nycolaus*).⁸² Az

74 1311. március 21.: RDES I. 366. (860. sz.), vö. Fekete Nagy, 1934. 113.

75 1331. március 28.: CD VIII/5. 225–231.

76 1329. május 13.: Csáky I/1. 56–59.

77 Fekete Nagy, 1934. 93–94., 112–113. Jamnik ma Jamník, Szlovákia.

78 1329. május 13.: Csáky I/1. 59., 1331. március 28.: CD VIII/5. 231.

79 1335. július 13.: Csáky I/1. 69–70. és CD VIII/5. 225–231.

80 Lásd például: 1335. július 13.: Simon fia Miklós szepesi és lublói alvárnagy bemutatta a királynak „*quodam privilegium nostrum sigillo nostro mediocri in partibus Transalpinis deperdito consignatum super collocatione cuiusdam terre seu possessionis Edusturnya vocate in comitatu Scepsyensi habite, quondam magistro Petro Gallico filio eiusdem Symonis, fratri suo uterino, vicecastellano dictorum castrorum pro eiusdem magistri Petri preclaris meritis per nostram maiestatem facta confectum*”. Csáky I/1. 69.

81 1335. július 13.: a király „*iustus petitionibus ipsius magistri Nicolai fratris quondam dicti Petri Gallici regio cum favore inclinati*” teljesíti a kérést. Csáky I/1. 70.

82 1336. július 13.: DF 272 465.

ugyanakkor kétségtelennek tűnik, hogy ekkor már valójában Miklós viselte Péter egykori tisztségeit, hiszen Druget Vilmos 1336. február 9-én kiadott oklevele azok birtokában lévőként említi.⁸³ Az ily módon előállt talány legegyszerűbb megoldásaként Péter végrendeletének téves datálása jöhetne szóba – az oklevél eredetijében az 1336-os évszám minden nehézség nélkül, jól olvasható⁸⁴ –, ám ennek a feltételezésnek a bizonyítása, további támpontok híján, nem lehetséges. Az ügyre vonatkozó más forrásaink ugyanakkor nem is bátorítják a hipotézist. 1336 novemberében ugyanis I. Károly, Miklós kérését teljesítve, mind Jamnikot, mind Édestornyát immár Miklósnak adományozta azon a jogon és címen (*eo iure et titulo*), ahogy azokat korábban Péter kapta,⁸⁵ s Miklós aligha várt volna kérésével több mint egy évet, ha fivére már 1335 közepén halott lett volt.

A kusza helyzet kibogozása érdekében tett kísérlet kiindulópontja az lehet tehát, hogy Péter még életben volt, amikor 1335 júliusában fivére, Miklós megerősítette a királlyal adományleveleit. Azt az ellentmondást, hogy 1335 júliusában és 1336 februárjában már Miklós szerepel szepesi alispánként, miközben 1336 júliusában a végrendelkező Pétert még mindig alispánként említi a szepesi káptalan oklevele, az oldhatja fel, hogy Péter talán hosszasabban betegeskedett halála előtt, s ezért tisztségeit Druget Vilmos már 1335-ben átadta Miklósnak, esetleg anélkül, hogy formálisan elbocsátotta volna azokból Pétert. Vilmos tartományurasa idején máskor is megfigyelhető ugyanis, hogy ugyanazt a tisztséget ketten viselik, s jellemzően akkor is testvérpárokról van szó: Batiz fia Miklós fiai, Jakab és János gömői alispánok voltak (1338–1342), Zemplénben pedig ugyanezen tisztséget töltötte be Szinyei Péter és fivére, Merse (1337–1342).⁸⁶ Igaz ugyan, hogy egyetlen alkalommal sem nevezik Pétert és Miklóst a szepesi alispánság (és az ahhoz kapcsolt várnagyságok) egyidejű viselőjének, ez azonban aligha lehet perdöntő, mert Batiz unokái és a Szinyeiek esetében is előfordul időnként, hogy a testvérpár egyik vagy másik tagját említi forrásunk, a sienai testvérek viszont – ha ugyan helytálló az iménti feltételezés – túlságosan rövid ideig, mindössze egyetlen évig viselték egyidejűleg tisztségeiket ahhoz, hogy elvárható legyen együttes említésük. A kavarodás magyarázataként ily módon az 1335. évi, Pétert birtokaiban megerősítő oklevelek megtévesztő fogalmazása tűnik a legvalószínűbbnek.

Az ugyanakkor egészen bizonyos, hogy Sienai Péter végrendelete írásba foglalása, azaz 1336 júliusának közepe után valóban elhunyt, fivére, Miklós pedig egészen Druget Vilmos 1342 szeptemberében bekövetkezett haláláig⁸⁷ viselte a szepesi alispánságot és az ahhoz kapcsolt várnagyságokat.

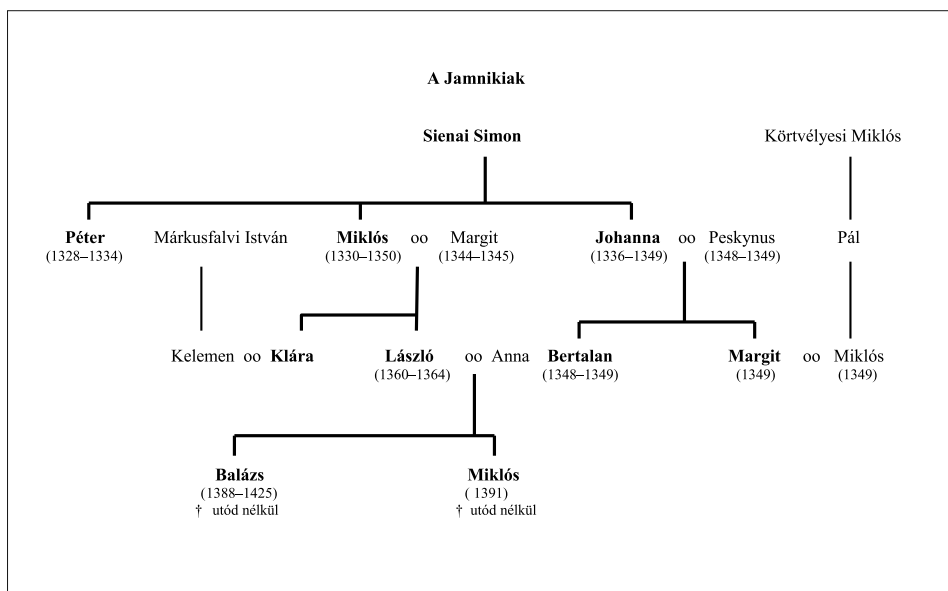
83 1336. február 9.: DL 83 209.

84 1336. július 13.: DF 272 465.

85 1336. november 8.: DF 282 589. és 280 771.

86 Vö. Engel, 1996. I. 129. és 241., vö. Engel, 2001. (Batiz rokonsága [Márkusfalvi, Máriási, Gömöri]) és uo. (Szinyei [Merse]). A hevesi alispánságot egyidejűleg viselő Mihály és László esetében, személyük megbízható azonosítása híján, nem ítéltethető meg, hogy testvérek voltak-e, vö. Engel, 1996. I. 134. és II. 141., 160.

87 Vilmos halálának pontos időpontja nem ismert, a kérdésre lásd: Piti, 2006. 436.; C. Tóth, 2012. 444. 53. sz. jegyz.

Sienai Simon fiainak esetében az igazán érdekes azonban mégiscsak az, hogy személyükben nem csupán az egyetlen bizonyosan itáliai Druget-familiárisokkal van dolgunk, hanem az, ami szintén egyedi jelleget ad történetüknek: ők, a Drugetekhez hasonlóan, le is telepedtek Magyarországon. Ennek anyagi alapjait a Péter által elnyert szepesi birtokok teremtették meg, melyek Péter halála után, mint láthattuk, Miklós kezére kerültek. Az nem tudható, hogy eleve a letelepedés szándékával érkeztek-e a Magyar Királyságba, mindenesetre 1336-ban már bizonyosan ez lehetett a helyzet, hiszen félreérthetetlenül erről tanúskodik leánytestvérük (*soror*), Johanna feltűnése Péter végrendeletében.

Az okmány szerint Péter Johannára (*Gehanna*) és gyermekeire hagyott Jamnikon egy fél telket az ahhoz járó szántófölddel, továbbá egy fél malmot, meghatározott összeget a földbérből (*terragium seu census*), valamint bizonyos ingóságokat.⁸⁸ Az nem ismert, hogy Johanna ekkor említett gyermekeinek apja vajon az a – közelebről ismeretlen – Peskynus volt-e, akit utóbb az asszony férjeként említenek.⁸⁹ Johanna a későbbiekben is szerephez jut a Sienából Szepesbe származott család történetében, javarészt annak következtében, hogy Péter fivére, Miklós, ha nagyra is értékelte a testvérekhez illő önzetlen szeretetet, úgy tűnik, még többre tartotta saját érdekeit, ami hosszadalmas viszálykodásnak vetette meg az alapjait Johannával. 1343 nyarán már régóta folyt a pereskedés kettejük között, ami ekkor nyugvópontra juthatott volna, ha Miklós megtartja a megegyezés alapjául szolgáló ígéreteit. A per okát éppúgy nem ismerjük, mint Miklós ígéretének lényegét, egye-

⁸⁸ 1336. július 13.: DF 272 465.

⁸⁹ 1349. május 14.: CD IX/1. 699–701., 1349. június 19.: CD IX/1. 702–703., vö. még 1348. április 24.: DF 274 633., 1348. június 9.: uo.

dül az ügyet elrendező fogott bírák döntése alapján sejthető, hogy Miklós talán nem azt, és nem annyit adott át Johannának az elhunyt Péter javaiból, mint amit és amennyit a végrendelet előírt. A fogott bírák ugyanis megállapították, hogy az a telek, amelyen Johanna döntésük idején él, azonos értékű a Péter által rá hagyottal, ugyanakkor azt is megemlítik, hogy a fél malom, valamint a földbérből járó pénz szintén Johannát és gyermekeit illeti meg.⁹⁰

A döntésbe mind Miklós, mind Johanna belenyugodott, ámbár korántsem véglegesen. Néhány évvel később ugyanis Miklós arra panaszkodott, hogy egyik jobbágyának gyümölcsfáit Johanna férje és fia önkényesen átültették a maguk kertjébe.⁹¹ A gyümölcsfarablás – hogy nevén nevezzük a történeteket –, amellet, hogy történeti távlatokba helyezi Arany János közismert versét, *A fülemilét*, nehezen félreérthető jelzés arra vonatkozóan: a hagyaték ügye rövidesen újra terítékre kerül majd. S nem is csalatkozunk e várakozásunkban, hiszen a következő évben Johanna már I. Károly özvegye, Erzsébet királyné előtt panaszolta el, hogy Miklós nem adta át neki azokat a javakat, amelyek Péter végrendelete szerint megilletnék, hanem maga használja azokat. Az ügy tárgyalása során kiderült ugyan, hogy Miklós, ha nem is pontosan a végrendeletben előírt módon, de eleget tett kötelezettségeinek. Annak ugyanakkor nem sok figyelem jutott, hogy ebbe annak idején Johanna is beleegyezett, pedig ez Miklós javára dönthette volna el az ügyet. A hangsúly ez alkalommal arra esett, hogy Johanna elégedetlen azzal, ami neki jutott, így az özvegy királyné úgy döntött, hogy a végrendeletben előírtakat kell érvényre juttatni.⁹² A Miklós igaza mellett szóló körülményeket szembetűnően figyelmen kívül hagyó ítélet, valamint az, hogy Johanna személyesen adta elő panaszát az özvegy királynénak Budán,⁹³ azt sejteti, a két asszony között valamiféle kapcsolat lehetett, melynek természetéről azonban mit sem tudunk. Erzsébet királyné Johanna iránti előzékenységét az bizonytal nem indokolja, hogy Druget Vilmos egyik volt familiárisának testvéréről van szó, indokoltabbnak tűnik Johanna férjét, Peskynust gyanítani a háttérben valamiképpen.

Erzsébet királyné döntése után mindenesetre a béke helyreállhatott a családban, erre látszik utalni ugyanis, hogy Miklós azért szüntette meg régóta húzódo pereit Körtvélyesi Miklós fia Pál ellenében, mert annak fia – szintén Miklós – feleségül vette Johanna leányát, Margitot, akinek kezével elnyerte a korábban Miklós és Johanna között vitatott jamniki javakat is.⁹⁴ A Körtvélyesiek a szepesi lánzsásnemességhez tartoztak,⁹⁵ ami azért érdemel említést, mert Miklós Klára nevű leányának jóval előkelőbb férj jutott Szentmihályi István fia Kelemen személyében,⁹⁶ aki a Szepes megyében a legtekintélyesebb birtokosok közé számító

90 1343. augusztus 29.: DL 40 920.

91 1348. június 9.: DF 274 633.

92 1349. június 19.: DF 272 476.

93 1349. június 19.: DF 243 759., vö. még 1349. május 14.: DF 272 476.

94 1349. november 20.: CD IX/1. 708–709.

95 Fekete Nagy, 1934. 292.

96 1360. augusztus 24.: DL 74 837.

Márkusfalviak közül származott.⁹⁷ A két házasság között szembetűnő társadalmi különbség alighanem indokoltan vezethető vissza arra a szerepre, amelyet Klára apja, Miklós hosszú évekig játszott a megye életében a nagy hatalmú Druget Vilmos alispánjaként.

Miklós egykori tisztsége azonban nemcsak társadalmi előnyökkel járt, hanem veszélyeket is jelenthetett számára. 1347-ben például a szepesvári uradalom egyik jobbágya, bizonyos Mindszenti Halyg István (*quidam iobagio nomine Stephanus Halyg de villa Mendzent, iobagio castris Scepus*) különféle visszaélésekkel vádolta a megyei közgyűlés előtt, melyeket Miklós még – úgymond a jobbágy – szepesi várnagysága idején követett volna el, ám az ispán, a szolgabírák és az esküdtek felmentették Miklóst, mivel úgy ítélték meg, hogy várnagyként az uradalom jobbágyainak ura volt, s ily módon jogában állt mindazt megcselekedni, amivel vádolták.⁹⁸ Maga a pereskedés egyébként nem volt szokatlan vendég Miklós életében,⁹⁹ feltűnő azonban, hogy rendre azt követően kényszerült akár al-, akár felperesként bíróság elé állni, amikor Druget Vilmos pártfogására már nem számíthatott.

A már említett Klára mellett Miklós gyermekei közül László nevű fiát ismerjük,¹⁰⁰ az azonban bizonytalan, hogy Klára és László anyja az a Margit volt-e, akit Miklós feleségének mondanak 1344–1345-ben.¹⁰¹ László 1364-ben megvált Édes-tornjától, a birtokot száz ezüstmárkáért Stefkfalvi Detre fia Jakab nádori ítélfőmester vásárolta meg, azaz a későbbi Szepesi Jakab országbíró.¹⁰² László lépését a kényszer diktálta: mind apja, mind ő maga birtokokat adott zálogba – vélhetően Jakabnak –, melyeket azonban nem volt képes visszaváltani.¹⁰³

A család következő nemzedéke egyúttal az utolsó is volt. László egyik fia, Balázs a Szepes megyei Réti egyik szomszédjaként bukkan fel forrásainkban,¹⁰⁴ 1392-ben pedig fivérével, Miklóssal együtt részese volt¹⁰⁵ Zsigmond király törökök ellen indított az évi hadjáratának.¹⁰⁶ Miklós alighanem oda is vészett a harcokban, mindenestre többé nem találkozunk vele, az pedig bizonyos, hogy amikor Balázs meghalt, ő már nem volt életben. Balázs kisebb hatalmaskodások elkövetőjeként fel-feltűnik a későbbiekben is egy ideig,¹⁰⁷ s azt szintén tudjuk még róla, hogy házasember volt.¹⁰⁸ Gyermeke azonban nem született, s örökös vigasza nélkül bekövetkezett halála után Zsigmond király (1387–1437) jamniki birtokát tár-

97 Vö. Engel, 2001. (Batiz rokonsága [Márkusfalvi, Máriási, Gömöri]).

98 1347. június 4.: *idem magister Nicolaus Gallicus tempore regiminis ipsius castris Scepus, tanquam dominus iobagionum suorum, omnia super ipsos facere potuisset*. DF 258 903.

99 1343. június 7.: CD IX/1. 142–143., 1344. július 8.: DF 272 486., 1345. február 6.: DF 272 381.

100 1360. augusztus 24.: DL 74 837.

101 1344. július 8.: DF 272 486. (az asszony nevének említése nélkül), 1345. február 6.: DF 272 381.

102 Bertényi, 1970. 40–42.

103 1364. március 30.: DL 5167., vö. 1364. november 29.: CD IX/3. 423–425.

104 1388. március 15.: CD X/1. 755.

105 1392. június 28.: ZsO I. 2546. sz.

106 Engel, 1998. 573–575.

107 1400. július 7.: ZsO II/1. 377. sz., 1425. november 12.: ZsO XII. 1240. sz.

108 1425. július 29.: ZsO XII. 886., 887. sz., 1425. augusztus 1.: uo. 905. sz.

nokmesterének és – aligha mellékesen – szepesi ispánjának,¹⁰⁹ Berzevici Péternek adományozta.¹¹⁰

Külföldi származású familiárisok a magyarországi társadalomban

Ha mindezek után kísérletet teszünk arra, hogy a három Druget-nádor idegen származású – vagy annak gondolható – familiárisai feletti szemlének tanulságain elmerengjünk, az első szembetűnő jelenséggént az említhető: a szóba került familiárisok egyike sem köthető Druget Fülöp személyéhez. A dolog szembetűnő, de semmiképpen sem meglepő. Fülöp ugyanis csaknem egyidős volt az 1288-ban született¹¹¹ Károllyal (*Phylippus oriundus de Apulya [...] pene etatis nostre annos habens*),¹¹² azaz Magyarországra érkezése idején maga is meglehetősen fiatal lehetett – legfeljebb tízes éveit járhatta –, így azzal indokolatlan lenne számolni, hogy jelentősebb kíséret állt a rendelkezésére. Kiváltképp, hogy azzal éppenséggel későbbi királya sem dicsekedhetett.¹¹³

Druget Fülöp várnagyainak részletes vizsgálata ugyanakkor egyértelműen arra az eredményre vezetett, hogy familiárisainak köre hatalmának kiépülésével párhuzamosan, annak helyszínén jött létre, azaz Északkelet-Magyarország megyéiben.¹¹⁴ Ezen országrészben III. András uralkodásának (1290–1301) idején megfordultak ugyan már itáliaiak, mint például Szepes megye ispánja, Bald,¹¹⁵ aki, unokaöccséhez (*nepos*), Gerardus fia Guechtóhoz hasonlóan, minden bizonnyal maga is firenzei (*de civitate Florenciana*) volt, ám mivel kifejezetten ellenséges viszonyban voltak a magukat már akkor a magyar trón jogos birtokosának tartó Anjoukkal,¹¹⁶ utóbb pedig Bald II. Vencel cseh király (1278–1305) Magyarországon László néven királlyá koronázott fia mellé állt, így nyilván távoznia kellett a Szepességből 1304 után,¹¹⁷ mégpedig sietősen.

Druget János és az ő fia, Vilmos ugyanakkor a Fülöp által kitaposott utat követve költözhetett Magyarországra, így esetükben éppen nem lenne meglepő, ha kedvelt embereik közül néhányan velük tartottak volna. Ráadásul János esetében felmerül a gyanú, hogy mielőtt elfoglalta volna a nádori méltóságot, még hazalátogatott Dél-Itáliába,¹¹⁸ ahol a későbbiekben is voltak hűbérbirtokai,¹¹⁹ s feltételezett 1327–

109 Engel, 1996. I. 39., 198.

110 1425. szeptember 18.: ZsO XII. 1062. sz.

111 Sroka, 1998. 10.

112 (1)317. november 3.: AO I. 446.

113 Csukovits, 2012. 53–54.

114 Zsoldos, 2012a. 36.

115 Zsoldos, 2011b. 206.

116 1300. április 9.: HO VIII. 403–404., vö. CD VI/2. 249–252.

117 1304. december 7.: RDES I. 163., vö. még Halaga, 1992. 312–313.; Zsoldos, 1998. 330–331.

118 Vö. Zsoldos, 2012b. 527–529.

119 1333. október 13.: MDEA I. 314–315.

1328. évi útja – melyet indokoltan tehetünk arra az időre, amikor Druget Fülöp halála után a nádori méltóság üresedésben volt¹²⁰ – újabb alkalmat teremtett arra, hogy eredeti hazájában egészítse ki azok körét, akik majd Magyarországon szolgálni fogják. Tény mindenesetre, hogy a Druget-familiárisok közül azok, akik valóban Itáliából jöttek – a sienai testvérpár, Péter és Miklós bizonyosan, Gery és Perotto nagyon valószínűen, míg a végrendeletben említett Valter talán –, az 1320-as évek második felében érkezhettek az országba, amit alátámaszt, hogy – mint láthattuk – valamennyien 1327 és 1330 között szerepelnek először forrásainkban.

Kézenfekvő lenne azt feltételezni, hogy az Itáliából érkezett Druget-familiárisok – magyarországi helyismeret híján – elsősorban afféle belső, „udvari” szolgálatokat láttak el, amit Gery, Perotto és a végrendeletben említett Valter példája, úgy tűnik, igazol is, de némi nagyvonalúsággal a bizonytalan származású orvos, Meynardus szintén közéjük sorolható. A sienai fivérek közül az aranyműves Péter eredetileg szintén ehhez a körhöz tartozhatott, miként fivére, Miklós is, kiváltképp, ha személye valóban azonosítható a magyar király azon követével, aki 1330 májusában indult vissza Magyarországra Itáliából,¹²¹ ami meglehetősen kézenfekvő megoldásnak tűnik. Ha valóban így volt, Péter és Miklós története abból a szempontból is egyedinek mondható, hogy mindkettőjük esetében kimutatható a királyi udvarral való kapcsolat, amely vélhetően uruk, Druget Vilmos révén nyílt meg számukra. Más kérdés, hogy Sienai Simon fiainak karrierje az Itáliából származó – vagy legalábbis idegen eredetű – udvari emberekétől eltérő fordulatot vett a szepesi alispánság elnyerésével. Még az is megkockáztatható talán, hogy a fivérek ezt követően döntöttek úgy, hogy végleg letelepednek Magyarországon, ellentétben az idővel bizonyára hazatérő, és forrásainkból ezért eltűnő Geryvel és Perrotóval, s talán Valterrel is, bár nem tudjuk, hogy a Druget Vilmos 1330. évi végrendeletében felvetett kérdésben miként döntött, hacsak nem azonos személy vele Vilmos abaúji (1332–1334),¹²² majd sárosi alispánja (1335–1337),¹²³ mert ez esetben egy ideig még bizonyosan Magyarországon élt, igaz, Vilmos sem halt meg 1330-ban. Ha Gyekmin és „Olasz” János valóban itáliaiak voltak, az ő pályafutásuk is kivételesnek mondható ebből a szempontból, esetükben azonban, amint arról már szó esett, felhozhatóak érvek magyarországi *Latinus* eredetük mellett.

Az utóbbi két személy – Gyekmin, valamint „Olasz” János –, továbbá talán a végrendeletben említett lovász, Kolynus esete arra utal, hogy érdemes legalább megfontolni: a magyarországi „olasz”-ok közül is állhattak a Druget-nádorok szolgálatába, s nem szükségszerű valamennyiükről azt gondolni, hogy itáliai származásúak voltak. Önmérsékletre inthet e téren, hogy abban az esetben, ha a Drugetek történetesen német vagy lengyel eredetűek lettek volna, „Német” Lukácsról¹²⁴ – aki

120 Azaz 1327 júliusa és 1328 szeptembere közé, vö. Engel, 1996. I. 2.

121 1330. május 14.: Nicolaus de Senis miles, nuncius et familiaris [...] regis Ungarie – MDEA I. 283.

122 Engel, 1996. I. 94. Vö. még 1333. január 24.: DL 87 029. és 1334. augusztus 8.: DL 2802.

123 Engel, 1996. I. 170. Megjegyzendő azonban, hogy Valter még 1337-ben is sárosi várnagyként fordul elő (1337. április 9.: AO III. 339.), így bizonyosra vehető, hogy a megye alispánja szintén ő volt, vö. Engel, 1996. I. 170.

124 1330. január 12.: Lucachus dictus Nemeth – DL 2576., 1331. s. d.: Lucachus Theotonicus – AO II. 572.

előbb gönci várnagyként (1324), utóbb abaúji alispánként (1324–1329), végül pedig boldogkői várnagyként (1327–1331) szolgálta Druget Fülöpöt, majd Vilmost¹²⁵ – vagy Koritniki Mihály fia „Lengyel” Péterről¹²⁶ – Szádvár alvárnagya (1339)¹²⁷ – sem lenne indokolt azt feltételezni, hogy uraik kíséretében érkeztek az országba, vagy akár csak honfitársaik lennének, „Lengyel” Péter esetében annál is kevésbé lehetne hihető egy efféle hipotézis, mert apja III. Andrástól kapta a Szepes megyében fekvő koritniki birtokát fivérével, Márk szepesi kanonokkal együtt.¹²⁸

„Olasz” János esetének megítélését az teszi különösen nehézé, hogy története ugyanazokat a jellemzőket mutatja, mint amelyek egyfelől az ismeretlen eredetű, s leginkább a forrástalanság homályából előlépő helyi kisbirtokosok közé sorolható Druget-familiárisok, másfelől a bizonyosan itáliai eredetű sienai fivérek esetében megfigyelhetőek. Az ismeretlen eredetű familiárisok jól felismerhető közös jellemzői közé tartozik, hogy feleségük jóval előkelőbb származásúnak gyanítható, mint ők maguk, s gyakran a házasság révén birtokot is szereztek, továbbá az, hogy utódaik a Drugeteket familiárisként szolgáló ősük által szerzett birtokról nevezték magukat.¹²⁹ A hasonló társadalomtörténeti mintázat feltűnése a bizonyosan vagy gyaníthatóan külföldi eredetű familiárisok és a magyarországi *Latinusok* közül származók esetében nagyon is érthető, hiszen jövevényeknek számítottak a Druget-tartomány birtokostársadalmában, s csupán familiárisi tiszttségüknek köszönhetően nyertek abba bebocsátást. Ennek megfelelően tehát Sienai Simon fiai, Péter és Miklós utódai éppúgy a Péter által királyi adományként elnyert egyik Szepes megyei birtokról, Jamnikról¹³⁰ nevezték magukat,¹³¹ mint ahogy „Olasz” János boldogkői várnagy leszármazottai szintén János szerzeményéről,¹³² a Szabolcs megyei Bercelről.¹³³ János, mint láthattuk, jól házasodott: felesége a Bogátradvány nemzetség Zemplén megyében birtokos ágából származó Izsépi István fia István leánya, Sebe volt, akinek leánynegyede fejében kapta meg Bercel egy részét,¹³⁴ a sienai fivérek egyikének, Miklósnak a feleségéről, Margitról ellenben nem tudunk nevén kívül semmit, míg fivére, Péter esetében még abban sem lehetünk bizonyosak, megházasodott-e egyáltalán.

Végezetül még egy megfigyelés. Az 1950-es évek második felében kisebb vita bontakozott ki arról, hogy a 14–15. században voltaképpen milyen jelentésben volt használatos a magyarországi latinságban a *Gallicus* kifejezés.¹³⁵ A vitába bekapcsolódó Székely György adatokat sorakoztatott fel amellett, hogy a zömmel vallon eredetű hazai újlatin nyelvű személyek és csoportok megjelölésére

125 Engel, 1996. I. 320., 94., 283.

126 1341. augusztus 14.: Petrus dictus Lengen filius Michaelis de Koroethnik – DF 291 732.

127 Engel, 1996. I. 419.

128 1297. november 2.: CD VI/2. 75–79.

129 Zsoldos, 2012a. 37–39.

130 1331. március 28.: DF 282 589.

131 Fekete Nagy, 1934. 93–94.

132 1335. s. d.: DF 251 690., 1337. szeptember 15.: DF 250 580.

133 1357. január 11.: AO VI. 528.

134 1335. s. d.: DF 251 690., vö. még 1337. június 15.: DF 278 729., 1339. szeptember 22.: DF 250 580. és 1342. január 25.: DL 31 228.

135 Vö. Surányi, 1957. 450., Bárczi Géza és Pais Dezső hozzászólása: uo. 450–452., 452–454.

korábban szinte egyeduralkodó *Latinus* kifejezést a 13. század vége és a 14. század közepe között fokozatosan felváltja a magyarországi latinságban a *Gallicus* terminus, és ezzel párhuzamosan megfigyelhető a 14. század elejét követő évszázadban a *Gallicus* vegyes használata, amikor is az hol vallonokra, hol itáliaiakra vonatkozik.¹³⁶ A Drugetekhez kapcsolódó – reprezentatívnak persze nem nevezhető – minta mindenben alátámasztja e több mint fél évszázados megfigyeléseket. A *Latinus* és a *Gallicus* kifejezések váltakozó használatának szép példája, hogy az első magyarországi előfordulásakor *Johannes Gallicus*ként megnevezett¹³⁷ Druget Jánost 1330-ban két királyi oklevél méltóságsorában is *Johannes Latinus*ként említik.¹³⁸ Olasz János boldogkői várnagy 1335 és 1342 közötti említései ellenben a *Gallicus* térhódítását igazolják: az *Olaz dictus* is előfordul ugyan,¹³⁹ de a *Gallicus* kétszer olyan gyakori.¹⁴⁰

Szemlénket befejezve immár, megkockáztatható talán az a következtetés – ámbár a közhelyé nemesedés igénye nélkül –, hogy miként I. Károly udvarában sem figyelhető meg az itáliaiak tömeges jelenléte, a három Druget-nádort szolgálók között sem mondható szembetűnően nagynak a külföldi eredetű, s még kevésbé az Itáliából származó familiárisok csoportja.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források

DF

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény

DL

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár

2. Kiadott források

Analecta Scepusii

Analecta Scepusii sacri et profani. I–IV. Collegit et notis illustravit Carolus Wagner. Posonii–Cassoviae–Viennae, 1774–1778.

AO

Anjou-kori okmánytár. I–VII. Szerk.: Nagy Imre, Nagy Gyula. Bp., 1878–1920.

136 Székely, 1958. 100–103.

137 1328. szeptember 21.: AOKlt XII. 225. (423. sz.).

138 1330. június 28.: *Zala vármegye története*, 1886. I. 247., 1330. augusztus 10.: DF 280 230.

139 1337. június 15.: DF 278 729., 1337. szeptember 15.: DF 250 580.

140 1336. (május 10. e.): DF 250 580., 1336. május 10.: DF 250 580., 1339. szeptember 22.: DF 250 580., 1342. január 25.: DL 31 228.

AOkt

Anjou-kori Oklevéltár. I–XV., XVII., XIX–XXXII., XXXIV., XXXVIII. Szerk.: Kristó Gyula, Almási Tibor, Blazovich László, Géczy Lajos, B. Halász Éva, Kőfalvi Tamás, Piti Ferenc, Sebők Ferenc, Teiszler Éva, Tóth Ildikó. Szeged–Bp., 1990–2015.

Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke

Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I–II. Szerk.: Szentpétery Imre, Borsa Iván. Bp., 1923–1987.

CD

Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. Stud. et op. Georgii Fejér. Budae, 1829–1844.

Chronici Hungarici compositio saeculi XIV.

Chronici Hungarici compositio saeculi XIV., c. 209. (ed. Alexander Domanovszky) in *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum.* I–II. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery. Az Utószót és a Bibliográfiát összeállította, valamint a Függelékben közölt írásokat az I. kiadás anyagához illesztette Szovák Kornél és Veszprémy László. Bp., 1999.²

Csáky

Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez. I/1–2. Bp., 1919.

Debrecen szab. kir. város levéltára

Debrecen szab. kir. város levéltára diplomagyűjteményének regesztái. Összeállította Herpay Gábor. Debrecen, 1916.

HO

Hazai okmánytár. I–VIII. Kiadják Nagy Imre, Paur Iván, Ráth Károly és Véghely Dezső. Győr–Bp., 1865–1891.

MDEA

Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból. I–III. Szerk.: Wenzel Gusztáv. Bp., 1874–1876.

MES

Monumenta ecclesiae Strigoniensis. I–III. Collegit et edidit Ferdinandus Knauz, Ludovicus Crescens Dedek. Strigonii, 1874–1924., IV. Ad edendum praeparaverunt Gabriel Dreska, Geysa Érszegi, Andreas Hegedűs, Tiburcius Neumann, Cornelius Szovák, Stephanus Tringli. Strigonii–Budapestini, 1999.

RDES

Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. I–II. Ad edendum praeparavit Vincent Sedlák. Bratislaviae, 1980–1987.

Zala vármegye története

Zala vármegye története. Oklevéltár. I–II. Szerk.: Nagy Imre, Véghely Dezső és Nagy Gyula. Bp., 1886–1890.

Zichy

A zichi és vászonkeői gróf Zichy család idősb ágának okmánytára. I–XII. Szerk.: Nagy Iván, Nagy Imre, Véghelyi Dezső, Kammerer Ernő, Lukcsics Pál. Bp., 1871–1931.

ZsO

Zsigmondkori oklevéltár. I–XII. Szerk.: Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Neumann Tibor, Lakatos Bálint. Bp., 1951–2013.

3. Szakirodalom

Auner

1916 Auner Mihály: Latinus. In: *Századok*, 50. (1916) 1. sz. 28–41.

Balogh

1944 Balogh Albin: Németek és franciák Szent István korában a magyar fővárosban. In: *Katolikus Szemle*, 58. (1944) 35–46.

Bárczi

1937 Bárczi Géza: A középkori vallon–magyar érintkezésekhez. In: *Századok*, 71. (1937) 9–10. sz. 399–416.1938 Bárczi Géza: *A magyar nyelv francia jövevényszavai*. Bp., 1938. (A magyar nyelvtudomány kézikönyve, I.)

Bertényi

1970 Bertényi Iván: *Szepesi Jakab országbíró. A magyar kúriai bírászkodás történetéhez a XIV. században*. Bp., é. n. [1970.]

Berwaldszky

1908 Berwaldszky Kálmán: *A sienai eredetű Gallicus-család és művészete. Adatok az anjou-korbéli magyar kézművesség történetéhez*. Igóló, 1908.

Bónis

2003 Bónis György: *Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban*. Sajtó alá rendezte és az utószót írta: Balogh Elemér. Bp., 2003.² (Millenniumi magyar történelem. Historikusok.) (Első kiadás: Kolozsvár, 1947.)

C. Tóth

2012 C. Tóth Norbert: Az ország nádora. In: *Középkortörténeti tanulmányok, 7. A VII. Medieviztikai PhD-konferencia (Szeged, 2011. június 1–3.) előadásai*. Szerk.: Kiss P. Attila–Piti Ferenc–Szabados György. Szeged, 2012. 439–450.

Csukovits

2012 Csukovits Enikő: *Az Anjouk Magyarországon. I. I. Károly és uralkodása 1301–1342*. Bp., 2012. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések.)

Engel

1981 Engel Pál: A honor. A magyarországi feudális birtokformák kérdéséhez. In: *Történelmi Szemle*, 24. (1981) 1. sz. 1–19.1982 Engel Pál: Honor, vár, ispánság. Tanulmányok az Anjou-királyság kormányzati rendszeréről. In: *Századok*, 116. (1982) 5. sz. 880–922.1996 Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. I–II. Bp., 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak, 5.)1998 Engel Pál: A török–magyar háborúk első évei 1389–1392. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 111. (1998) 3. sz. 561–577.2001 Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*. Bp., 2001. (Magyar Középkori Adattár.) CD-ROM.

Fehértói

1969 Fehértói Katalin: *A XIV. századi magyar megkülönböztető nevek*. Bp., 1969. (Nyelvtudományi Értekezések, 68.)2004 Fehértói Katalin: *Árpád-kori személynévtár (1000–1301)*. Bp., 2004.

Fekete Nagy

1934 Fekete Nagy Antal: *A Szepesség területi és társadalmi kialakulása*. Bp., 1934.

Fügedi

1967 Fügedi Erik: Székesfehérvár középkori alaprajza és a polgárság kezdetei Magyarországon. In: *Településtudományi Közlemények*, 20. (1967) 31–45.

Gárdonyi

1907 Gárdonyi Albert: I. Károly király nagypecsétjei. In: *Turul*, 25. (1907) 30–57.

Györfly

1972 Györfly György: A székesfehérvári latinok betelepülésének kérdése. In: *Székesfehérvár évszázadai. II. Középkor*. Szerk.: Kralovánszky Alán. Székesfehérvár, 1972. 37–44.

Halaga

1992 Halaga, Ondrej R.: *Počiatky Košic a zrod metropoly. Hospodársko-sociálne, správne a kultúrne dejiny*. Košice, 1992.

Hardi

2012 Hardi, Đura: *Drugeti. Povest o usponu i padu porodice pratilaca anžujskih kraljeva*. Novi Sad, 2012.

Kádas

2013 Kádas István: Középkori család- és birtoktörténet. A Semseiek. In: *Fons*, 20. (2013) 4. sz. 423–454.

Karácsonyi

1995 Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. Bp., 1995.²

Kiss–Thoroczkay–Zsoldos

2016 Kiss Gergely–Thoroczkay Gábor–Zsoldos Attila: *Székesfehérvár története az Árpád-korban*. Székesfehérvár, 2016. (Székesfehérvár története, I.)

Kristó

1988 Kristó Gyula: *Az Anjou-kor háborúi*. Bp., 1988.

2003 Kristó Gyula: *Nem magyar népek a középkori Magyarországon*. Bp. 2003. (Kisebbségkutatás Könyvek.)

Kubinyi

1972 Kubinyi András: Székesfehérvár középkori oklevéladása és pecsétjei. In: *Székesfehérvár évszázadai. II. Középkor*. Szerk.: Kralovánszky Alán. Székesfehérvár, 1972. 151–168.

Kurcz

1988 Kurcz Ágnes: *Lovagi kultúra Magyarországon a 13–14. században*. Sajtó alá rendezte és szerkesztői jegyzetekkel ellátta Klaniczay Gábor. Bp., 1988.

Marek

2004 Marek, Miloš: Románske obyvatelstvo na Slovensku v stredoveku (Valóni, Francúzi, Taliani, Španieli). In: *Historický časopis*, 52. (2004) 4. sz. 601–629.

Mihalik

1926–1927 Mihalik, Alessandro: I maestri orafi Pietro e Niccolo Gallicus di Siena in Ungheria. In: *Bollettino Senese di Storia Patria*, 33–34. (1926–1927) fasc. 2. 87–101. (Klly: Siena, 1928.)

Nemes

2006 Nemes Gábor: Az Atyusz nemzetség. In: *Tanulmányok évszázadok történelméből*. Szerk.: J. Újváry Zsuzsanna. Piliscsaba, 2006. (Pázmány Történelmi Műhely. Történelmi Tanulmányok, 2.)

Németh

1997 Németh Péter: *A középkori Szabolcs megye települései*. Nyíregyháza, 1997.

Pauler

1899 Pauler Gyula: *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt*. I–II. Bp., 1899.² (Reprint: Bp., 1984.)

Piti

2006 Piti Ferenc: Az 1342. évi nádorváltás. In: *Századok*, 140. (2006) 2. sz. 435–441.

Spekner

2015 Spekner Enikő: *Hogyan lett Buda a középkori Magyarország fővárosa? A budai királyi székhely története a 12. század végétől a 14. század közepéig*. Bp., 2015. (Monumenta Historica Budapestinensia, XVII.)

Sroka

1998 Sroka, Stanisław A.: *A magyar Anjouk családi története*. Kraków, 1998.

Surányi

1957 Surányi Bálint: Adalékok a „Gallicus”-ok nemzeti hovatartozása kérdéséhez. In: *Magyar Nyelv*, 53. (1957) 3–4. sz. 450.

Székely

1958 Székely György: Középkori idegen eredetű polgárságunk elnevezéséhez. In: *Magyar Nyelv*, 54. (1958) 1. sz. 100–103.

1972 Székely György: A székesfehérvári latinok és vallonok a középkori Magyarországon. In: *Székesfehérvár évszázadai*. II. Középkor. Szerk.: Kralovánszky Alán. Székesfehérvár, 1972. 45–72.

Szekfű

1912 Szekfű Gyula: *Serviensek és familiárisok*. Bp., 1912. (Értekezések a történeti tudományok köréből, XIII/3.)

Tóth

2016 Tóth Valéria: *Személynévadás és személynévhasználat az ómagyar korban*. Debrecen, 2016.

Veszprémy

2016 Veszprémy László: A „posadai” csata. Károly Róbert 1330-as havasalföldi hadjárata. In: *Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század)*. Szerk.: Pószán László–Veszprémy László. Bp., 2016. 232–246.

Veszprémy–Somogyi

2014 Veszprémy László–Somogyi Gréta: Károly Róbert magyar király 1330. évi havasalföldi hadjárata és az ún. posadai csata historiográfiája. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 127. (2014) 1. sz. 23–40.

Weisz

2012 Weisz Boglárka: A szatmári kamara története a 14. század közepéig. In: *Az ecsedi Báthoriak a XV–XVII. században*. Szerk.: Szabó Sarolta–C. Tóth Norbert. Nyírbátor, 2012. 73–92. (Báthori István Múzeum Kiadványai, 34.)

Zolnay

1960 Zolnay László: Az esztergomi latinusokról. In: *Annales Strigoniensis. Esztergom évlapjai. Az esztergomi múzeumok évkönyve*. I. Szerk.: Zolnay László. H. n. [Budapest], 1960. 155–167.

Zsoldos

1998 Zsoldos Attila: Tamás fia Sinka érdemei (Elhallgatás és manipuláció oklevelek narratívában). In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Szerk.: Csukovits Enikő. Bp., 1998. 327–337.

2001 Zsoldos Attila: Karászi Sándor bán és utódai (Észrevételek a narratívák eredetéről és szerepéről). In: *Századok*, 135. (2001) 2. sz. 385–407.

2011a Zsoldos Attila: Debrecen mint igazgatási központ a 14. század elején. In: *Debrecen város 650 éves. Várostörténeti tanulmányok*. Szerk.: Bárány Attila–Papp Klára–Szalkai Tamás. Debrecen, 2011. 49–66.

2011b Zsoldos Attila: *Magyarország világi archontológiája 1000–1301*. Bp., 2011. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak, 11.)

2012a Zsoldos Attila: A Druget-tartomány várnagyai. In: *Castrum. A Castrum Bene Egyesület Hírlevele*, 15. (2012) 1–2. sz. 33–42.

2012b Zsoldos Attila: Nádor és helyettese: Druget János és Vilmos. In: *Történelmi Szemle*, 54. (2012) 4. sz. 527–541.

2016 Zsoldos Attila: A Druget-vagyon születése. In: *Művészet és mesterség. Tisztelegő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére*. I–II. Szerk.: Horn Ildikó–Lauter Éva–Várkonyi Gábor–Hiller István et. al. H. n. [Budapest], 2016. II. 63–85.

ATTILA ZSOLDOS

A SIENESE GOLDSMITH AS ALISPÁN OF SZEPES

ITALIANS IN THE SERVICE OF THE DRUGET PALATINES

The paper examines those retainers of the three consecutive Druget palatines who certainly, or presumably, were foreigners in Hungary. An inquiry into the castellans retained by Philip Druget, who had arrived to Hungary with prince Charles of Anjou in 1301, has clearly demonstrated that his retinue was built up parallel to the establishment of his power base in northeastern Hungary. John Druget and his son William, on the other hand, already followed in the footsteps of Philip when they moved to Hungary, so it would be less than a miracle if at least some of their close associates followed them. It is at least clear that those among the Druget retainers who did in fact come from Italy – the Sieneese brothers, Peter the goldsmith and Nicholas certainly, Gery and Perotto very probably, and Valter possibly – must have arrived in the second half of the 1320s. The career of Peter and Nicholas, sons of Simon of Siena, was truly unique, for in Hungary they rose to become alispáns of Szepes, and later called themselves of the estate of Jamnik, which they had received as a royal grant.

CONTENTS

Crossroads of Cultures in the Hungarian Middle Ages (Márta Font)	1
--	---

Studies

Gábor Barabás: Heretics, Pirates and Legates: The Bosnian Heresy, the Hungarian Kingdom and the Popes at the Outset of the 13 th Century	5
Márta Font: The Elite Supporting Hungarian Rule in Galicia	33
Attila Zsoldos: A Sienese Goldsmith as Alispán of Szepes: Italians in the Service of the Druget Palatines	53
Norbert C. Tóth: Foreigners in the Hungarian Chapters (1375–1424)	75
Renáta Skorka: The Heir of the „Greedy Wolf”: A Kőszegi in the Service of the Habsburg Dukes	93
Attila Pfeiffer: The Localization Issues of the Banate of Macsó and the Fortress of Macsó in Hungarian and Serbian Historiography	125

Workshop

Armando Nuzzo: Italo–Hungarian Diplomatic Relations (1301–1550): The Vestigia Project	139
---	-----

Book Reviews

Money and Finance in Central Europe during the Later Middle Ages (István Kádas)	153
Saint Martin of Tours and Hungary (Dorottya Uhrin)	158
A History of Cumans (Tamás Péderi)	161

Ára: 600 Ft

Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszáma: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

Lapszámunk támogatói:

Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság

MTA BTK „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport

A Világtörténet 2017-es évfolyamának megjelentetését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka

Nemzeti Kulturális Alap